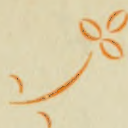
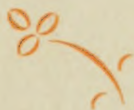
QUIDO MARIA VYSKOČIL

ILJUŠKA

POHÁDKA

n19

ILJUŠKA

PAPRSKY
SVAZEK PRVNÍ

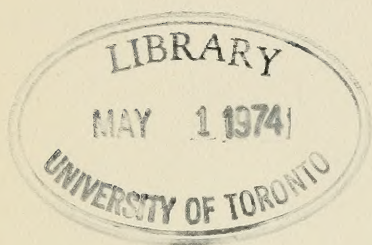
QUIDO MARIA VYSKOČIL:

ILJUŠKA

POHÁDKA

1921

LIBRARY
MAY 1 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

Tiše šumí modré moře,
s vlnami si slunce hraje,
rusé zlato něžných krajek
vtkává vlnek do okraje.

Červánek kde růže vzbouzí
bílí ptáci v řadách táhnou,
poslové to vzpomínek jsou,
při jichž zpěvu oči vlahnou;
do duše se náhle vkrádá
stesk po zašlé, dětské slávě,
kterak prchla v modrou dáli,
jak ty vlny, tiše, hravě.

Pomněnkový oblak pluje
v pohádkovou, dálnou zemi,
za ním píseň srdce-ptáka,
letí stesku perutěmi.
Dávnou dětství báji zpívá,
Iljušku by oslavila,
která vám všem, děti moje,
sestřičkou vždy věrnou byla.

Poznáte, až píseň dozní,
že ji všichni dobře znáte,
každý z vás že Iljuškou byl
v dětství svého době zlaté.

A pak, až vám rozum zbělí
kadeř rusou šedinami,
poznáte, že všechny šly jste
Iljušky mé pěšinkami.

Za snem dětství celé žití,
že jste v klamné touze spěly,
za ideál smavých dnů těch
marným bojem zahořely.

Z dětských snů že k vám jen šumí
štěstí pramen pohádkami, –
a vy v oněch dobách slunných
pohádkou jste samy . . . samy.

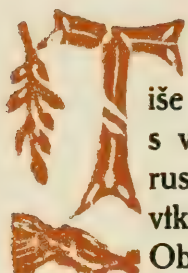
– – – – – – – – –

Tiše svoji loutnu ladím,
(do kraje již večer splývá).
Nuže, slyšte, děti zlaté,
pohádka co moje zpívá!

– – – – – – – – –

I.

iše šumí modré moře,
s vlnami si slunce hraje,
rusé zlato něžných krajek
vtkává vlnek na okraje.
Obloha kde k moři sklání
blankyt zraků, ňadra smavá,
v lůžko perel zvolna klesá
unavená slunce hlava.
Naposledy líbá moře,
na němž stíny hvězd již plují,
naposledy zlaté rety
zemi, moře pocelují.
Nad obzorem prvá hvězda
otvírá své zraky jasné,
zatím co si slunce svléká
roucho svoje zlatořasné.
V chaloupkách již okénečka
plachým světlem oživují,
po vlnách již chladné větry
od půlnoční strany dují.
Nad krajem již zcela vládne
večera mír tichý, svatý,
pěšinkou jen hvězdnou bloudí,
nebeské sny v nízké chaty.

. . . od dědiny stín jak kradmo v dál by kráčel z rodné chyše!

Teď však – slyš! – jak ticho noci
krok by plachý zbrázdil tiše,
od dědiny stín jak kradmo
v dál by kráčel z rodné chyše!

Jak by pták to ustrašený
z otcovského prchal krovu,
jak by sen se tiše vkládal
v měkkou duši básníkovu.

Neprchal to sen však s víček,
nebyl pták to ustrašený! –
ale Ilja – hošík plavý
divnou touhou zanícený,
roztoužený mládí sněním,
dědovými pohádkami
o přešťastné, slavné říši
za mořem a za horami...

Za sedmerou horou sivou,
za sedmerým modrým mořem
leží zem ta, v níž prý slunce
sjíždí v šeru s třpytným ořem.

Země, v níž slz domov není,
kraj, v němž cizí strastí vzpruha,

k němuž vždy se v míru sklání
úsměvná jak žití duha.

Krásná vlast, však těžko říci,
která cesta vede do ní;
dědovi již zhasla zkazka,
Iljovou jen duší zvoní.
A hoch sní: po moři širém
plouti v onu šťastnou dáli,
do níž děda snivé zkazky
zlaté brány otvíraly.

Toužebný zrak denně stihá
racků let i lodí běhy,
kolem něho vše mu cizí,
láska otce, matky něhy
i ten pohled plný prosby,
Iljuška jejž k němu zvedá,
Iljuška! –
I ona marně
k jeho srdci cesty hledá.

Již si ani nevzpomene,
na břehu jak s ní si hrával,
z pomněnek jak v hebké vlásky
korunku jí modrou vtkával.

Nevzpomene, jak jí často
bílé její ručky hladil,
v dětské hře jak její srdce
se svým v touže píseň ladil.

Nevzpomene...
Jiné touhy
za noci ho k moři pudí,
plaše z chaty ven se plíží,
s rozbouřeným srdcem v hrudi.

— — — — — — — — —

Tiše šumí modré moře,
nad ním mha se bílá chvěje,
a v té mlze náhle divné
mihají se stínů reje:

Mořské víly lehce tančí
kolem trůnu svojí kněžny,
nevýslovně krásné kněžny,
jejíž pohled sladce něžný
Iljovi až v srdce letí.
Mořská kněžna usmívá se,
tak je milá, plná kouzla,
ve své prosté, tiché kráse.

Na vrkoče plavě zlaté
korunku jí posadila
z perel lehce zrůžovělých
nejkrásnější mořská víla.

Na blankytnou řízu skytla
krajky jemné mořská pěna,
na šíj rosu démantovou
dala vlnka roztoužená.

V údivu hoch oči mne si,
neví, co se s ním teď děje,
vidí jenom mořskou kněžnu,
jak se na něj svůdně směje.
Jak mu kyne, sladce šeptá:

– Pojď, můj hochu, ukážu ti
onu říš, po níž jsi toužil
duše snivé ve pohnutí.
Nejkrásnější víly moje
budou tebe ostříhati,
sladké rty i líce moje
budeš moci zulíbati.

Na svůj trůn si posadím tě,
kralovati budem spolu,

pojď, můj Iljo, sestoupíme
v křišťálový zámek dolů! –

Mlčí Ilja. Neví dosud,
zda sní, či vše pravdou jesti,
že se na něj rozesmálo
vytoužené jeho štěstí.
Vidí moře, víly, kněžnu,
vše se před ním v mlze točí.
Okamžik jen.
                                        A pak směle
pevným krokem v moře vkročí.
Nepomyslí na Iljušku,
na ves a na rodnou chatu,
vidí jenom mořské kněžny
náruč v touze rozepiatu.

A hle! Jak se moře dotkne
jeho noha v prvním kroku,
jak by vlny ztišily se
ve svém hravém reji, skoku.
Po vodě jak po trávníčku
kráčí Ilja mořskou hladí,
vlna dříve rozpustilá
s břehem teď už nedovádí.
A když k trůnu již se blíží,

kněžna sama vstříc mu kráčí,
roucho, perlou orosené,
pěnu bílou v moře smáčí.
Po schodech jej křišťálových
v zlatý zámek v hloubkách vede,
líbá jeho dětské rety,
líbá jeho líce snědé.
– Můj jsi! Můj! – tak šeptá vroucně –
duše má se s tvojí spíná... –
Iljovi cos bodlo v srdci...
na vše zemské zapomíná.

– – – – – – – – –

Tiše šumí modré moře,
noc kol seje svoje krásy,
jen to moře šumí, vzdychá,
teskní snad a vzpomíná si...

II.

chaloupkách je dosud ticho.
Tu a tam i světlo plane.
Těm, jimž nemoc tělo hlodá,
pomocí svou přispěj, Pane!
Těm, jimž s víček snění prchá,
spánek chmury v hrudi plaší,
nechť se, Pane, modrou nocí
sen k nim vlídný tiše snáší.
Tiše snáší, ukolébá
nitro žitím utýrané.
Těm, kdož dnešní noci nespí,
pomocí svou přispěj, Pane!
— — — — — — — — —

V malé chyši na pobřeží,
kde se na hráz moře vrhá,
Iljušce a matce její
spánek se též nějak trhá.
– Matičko má! Slyšíš vzdechy,
jak prchají z mořské hrudi? –
„Sny to mrtvých námořníků,
jichž už nikdo neprobudí."
– Matičko má, slyšíš, kterak
na dně moře kdosi pláče? –

„Vlnek sbor to pobloudilých
lkáním budí noční spáče!"
– Matičko má! Náhlá tíha
v srdce moje teď se snesla,
vidím Ilju, jak ho nesou
cizí lodi, bystrá vesla.
Vidím Ilju, kterak pláče,
k vesničce jak ruce spíná. –
„Každé srdce pozabolí,
když si v skrytu zavzpomíná.
Spi jen, dítě, spi jen klidně,
jitro již se z dálek blíží,
světlý den ten jistě sejme
s tvojí duše snění tíži..."

Usne matka kouzlem dřímot,
Iljuška však marně svírá
modré svoje zraky... Marně...
Bolest příliš srdce týrá...

Venku svítí ještě hvězdy,
noc je tichá, klidná, bílá,
jak by země z života pout
na chvíli se uvolnila.
Vstane dítě, k oknu skočí,
sukénky si uvazuje,

A pak z chaty ven se plíží, toužnou zemí hledat, štěstí . . .

větru, který kolem letí,
stýská si a požaluje:
– Větře, který bloudíš stále
širem dálnem, po okolí
a víš všechno – pověz ty mi,
proč mne moje srdce bolí,
úzkost proč mým nitrem bouří,
v noci jež ni spát mi nedá? –
Odpovídá větřík tiše:
„Ilju tvoje srdce hledá!"

– – – – – – – – –

Letí vítr za svým cílem,
za ním letí dětská touha,
slaboučká jsou její křídla,
cesta však je dlouhá... dlouhá...
K jitru dosud daleko je,
Iljuška však rychle vstává,
v bledé tváři šťastný úsměv
náhle se jí rozehřává:
– Musím jít, kam srdce touží –
(šeptá, matku líbá tiše).
– Sbohem buď zde, matičko má,
jiná dnes mne láká říše.
Nevím, kde jsou její meze,

kudy cesta vede do ní.
Dojdu však, to cítím jistě! –

Naposled se k matce kloní,
líbá oči, tváře snědé,
líbá čela těžké vrásky,
ret i líce, s kterých v život
pramenilo tolik lásky.
A pak z chaty ven se plíží
toužnou zemi hledat, štěstí,
v níž jen čistá dětská duše
cestičku si jistě klestí.

III.

ezi svahy, údolími
široká se cesta plazí,
bez konce a bez začátku,
hory, doly, luhy, srázy.
Kolem cesty stromy kvetou,
jaro je a vše kol svítí,
radostně pták v hnízdě zpívá,
svěže voní v lukách kvítí.

Veselo je po krajině,
jíž šla právě smavá Vesna,
polibkem svým probudila
každou křehkou haluz ze sna.
Do hnízd ptáků písně vsela,
pramen šumět naučila,
a pak sama v modro vzlétla
krásná, vonná, roztomilá.

Veselo je po krajině
vůní květů, písní ptačí.
Iljušce jen k smrti teskno,
smutno v duši, očím k pláči.
Ilju vyšla hledat v světě,
dětství svého kamaráda;

ale svět je nekonečný –
a ta velkost v srdce padá
divnou tíhou.
Těžko říci,
kterým směrem nutno jíti,
zbloudilého Ilju znovu
v náruč svoji zachytiti.
Dnem i nocí Iljuška jde
v neznámého světa dáli,
nedbá strastí, nedbá hladu;
srdce bolí, nožky pálí,
avšak strach o Ilju nutká
v nový spěch a v nové kraje.
Těžko srdci nemocnému
vítat smavou krásu máje!

A je noc, jež očka klíží.
Iljuška u lesa dříme,
srdce bolí, nožky tíží,
nitro divná úzkost jíme.
Opodál zář ohně teplá
láká oči unavené.
Starý cigán cosi šeptá
ženě svojí podmračené.
A když ráno, časně ráno
Iljuška zrak otevírá,

Iljuška u lesa dříme, srdce bolí, nožky tíží, . . .

cigána tvář potměšilá
v její oči cize zírá.
Jeho prý se stala dcerou,
za almužnou chodit budou,
spolu snášet žití bídu,
spolu síti líchu chudou.

Nerozumí tomu všemu
Iljuška, co cigán praví,
ví jen, že se její pouti
překážky zas nové staví.
Chápe jen, že svobodu svou
na dlouho, snad navždy ztrácí,
za Iljou že nesmí jíti
v modrou dál, kam plují ptáci.
Slza v zrak jí náhle padá,
duše v hloubce zasteskne si,
výkřiky se na rty derou:
– Iljo můj, ach, Iljo! Kde jsi? –

Marný pláč však! Marný výkřik!
Jim jen cigán sám se směje,
drsné srdce výkřik dětský
neuprosí, nerozhřeje.
Marno volat, marno prosit!
Lépe osud přijmout klidně.

Iljuško, kéž na tvých cestách
Osud tebe chrání vlídně!

IV.

a vozíkem, v chladu, žáru,
v slunci, psotě, větru, dešti,
Iljuška teď denně kráčí
s touhou zmlklou, beze štěstí.
Každým jitrem nové kraje
zjevují se jejím očím,
velká města, chudé vísky,
chaty lesů pod úbočím.
A v těch městech nový život
pestří se kol v cizí kráse,
v dětské srdce nový výhled
podmanivý otvírá se.
Život, který s pohádkami
dětství nijak nesouvisí,
který místo něhy – jizvou
leptá mladé, dívčí rysy.
Zmlká dětství modrá báje,
zkazek sladkých hasnou krásy,
místo nich jen život těžký
k svým se právům krutě hlásí.
Místo matky Iljušku teď
na svět správně zřít on učí...
cizotou svou zneklidňuje,
krutostí svou trestá, mučí.

U bran města, u vsí, musí
za almužnu prosit stále,
za večera vozík těžký
v nový kraj pak táhnout dále.

A den za dnem rychle prchá.
Ze dnů rok se nový skládá
beze změny. V svobodu však
naděje víc nepřidává.
Po roce zas nový vzchází,
Iljušky v němž dětství mizí,
mládí máj však nepřináší
nové štěstí, čisté, ryzí.
Jenom Ilja stále žije
ve vzpomínkách, v tichém snění,
vždyť, co srdce posvětilo,
nedojde již zapomnění! –
– – – – – – – – –

Ilja! Ilja! Jeho cesty
podivně se překřížily,
místo v život, v kouzlo bájí
hudbou divnou zabloudily.

Na dně moře palác zlatý,
nejkrasší v něm víla sídlí,

půvabná, jak z rajských sadů
cherub svatý, zlatokřídlý.
Na perlovém trůně sedí,
nožkou malou vlnky čeří,
kdo té krásy neuviděl,
nepochopí, neuvěří!
Kolem skvělá druž se kupí,
mořské víly skvělé krásy
v proudu svěžím, smaragdovém,
koupají své zlaté vlasy.
Jantarová střecha zámku
ode dna až k hladi svítí,
umdlený zrak bdících plavců
ku odvážné toulce nítí.

Uprostřed pak toho všeho
Ilja stojí, plný žasu,
nikdy v žití nesnil ani,
že by zřít měl takou krásu.
Housličky své tiskne k boku,
před královnou záda shýbá,
nejkrásnější mořská kněžna
na čelo ho něžně líbá:

– Toužils vidět divy moře,
zámek můj i družky moje...

Vedle mne si sedni na trůn,
co mé, to je nyní tvoje!
Budeš mne svou hudbou těšit,
vrkoče mé zlaté plésti,
nevíš ani, hochu drahý,
jaké zde tě čeká štěstí.
Nevíš ani, v srdce moje
když tvá píseň vnikne smělá,
jak má duše touhou nyje,
vroucí něhou rozechvělá. –

Usmívá se Ilja pouze,
slova díků marně hledá,
místo nich jen nachem něžným
barví se tvář jeho snědá.
Místo díků zmateně jen
před kněžnou teď uklání se,
nepoznaným dosud blahem
chvěje se a tiše rdí se.
Po léta tak žije v zámku
v středu perel, víl a blaha,
nevzpomene na Iljušku,
jež mu byla kdys tak drahá.
Nevzpomene rodné vísky,
ani svojí chaty chudé,
před kněžnou jen na housličky

každý večer pěkně hude.
A když dohrá, kněžna krásná
hovoří s ním vlídně, sladce
a hoch žije v stálém blahu,
jako v snění a v pohádce.

— — — — — — — — —

A tak léta ubíhala;
z hocha již byl junák smělý
a v té době divnou silou
dávné sny se probouzely.
Na co dříve zapomínal,
zachvělo se náhle duší:
Iljuška a rodná víska
vzpomínkou sny jeho ruší.

Pozoruje kněžna změnu,
připoutat ho k sobě touží,
ví, co mladou duši trápí,
ví, co mladé srdce souží.
A když kterýs večer Ilja
znova teskní, znova vzdychá,
slyší náhle, královna jak
k němu šeptá vlídně, ztícha:
– Deset let již žiješ u nás

milován a vážen všemi,
deset let již tvojí písní
moře tvor se těší němý.
Odměnu máš za to míti,
bys neumřel u nás žalem,
tvojí chotí chci se státi
a ty budeš králem! Králem!
Budeš vládnout mořské říši,
všemu, co v ní klidně žije,
nejkrásnější z mořských víl ti
z perel velkých vínek svije.
A pak spolu oslavíme
svoji svatbu v lesku skvělém.
Zaplaš smutek! Králem budeš,
bezmezně vlást v moři celém! –

A tu Ilja zlákán sliby,
na vše znovu zapomíná,
ke rtům číši zlatou tiskne,
číši plnou lásky, vína.
A hned víly kněžnu strojí
v roucha drahá, něžná, čistá.

Holahoj! Vy slyšte proudy!
Královská se svatba chystá!
Holahoj! Vy vlny modré,

rozneste tu zprávu všude,
na zámku u mořské kněžny
královská že svatba bude!
Holahoj! Ty racku bílý,
po vší zemi hlásej hbitě,
královská že svatba bude
v mořském zámku na úsvitě!
Holahoj! Vy rybky zlaté,
ověste se drahokamy!
Na královské naší svatbě
budete nám družinami!
— — — — — — — — — — — — —

V.

atím cesta cigánova,
o níž dívka dělila se,
po krajích, jež obcházíval,
ke konci již chýlila se.
Neznámý kraj náhle řidnul
a co duši drahé bylo,
náhle v mlhách, dálkách blízkých,
poznovu se objevilo.
Iljuška ty hory znala,
které obzor spínal v dáli –
o těch horách s Iljou v dětství
vždy si rádi povídali.
Iljuška však teď již není
děckem, dívka z ní se stala...
Jak by ráda k rodné chatce
zpět se opět rozchvátala!
Za horami těmi stojí,
kde břeh mořský zemi líbá,
kde se k chatám nakrčeným
anděl míru večer shýbá...
V mladé dívce touha roste,
a když se noc k zemi níží,
z cigánova stanu tiše
do volných se polí plíží.

Prchá, prchá, pokud může,
a když k horám došla v chvatu,
v měsíčném zří svitu dřímat
moře, ves a rodnou chatu...

Svobodna! Jak srdce šťastno
novou věrou osvěžuje,
chví se, jak to moře v blízku,
po němž lehký vítr duje.
Sestupuje děvče k němu,
kolem moře kráčí zvolna,
když tu náhle starý smutek
vzpomínka zas vzbouzí bolná.
Na Ilju tu musí myslit,
jak ho marně vyšla hledat,
u chaty že opět sama,
zcela sama bude sedat.
Marně že vše v obět dala,
Ilja přec jí zůstal ztracen,
drahý sen o lidském štěstí
navždy že je zničen, zhacen.
Nelze už teď šťastným býti,
Ilja když je ztracen v světě,
lidské štěstí pro Iljušku
napříště již nezakvete...
— — — — — — — — — — — — —

Tiše šumí modré moře,
Iljuška kde smutna chodí,
bílé nožky v zlatý písek
bezděky se hlouběj brodí.
— — — — — — — — —
Leč pod mořem v zámku třpytném
vesele se víly baví,
slavný den je v mořské říši,
kněžna dneska svatbu slaví.
Se všech stran již mořští hosté
ku zámku spěchají valem:
Holahoj! než hvězdy zhasnou,
Ilja bude jejich králem!
Holahoj! než světlo denní
na vlnách se pozachytí,
Ilja za svou ženu bude
nejkrásnější vílu míti...!

Na škeble již hudba hraje,
svatební se průvod blíží,
královský plášť, zlatý vínek
Ilji skráň i bedra tíží.
Zbývá již jen na trůn sednout
a hold přijmout mořské druže,
spanilé své nevěstince
v ruce vložit vzácné růže —

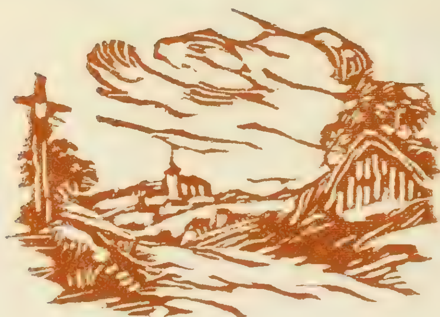

když tu Ilja rázně stane,
zasmuší se, náhle váhá:
K svému boku po housličkách
nenadále chvatně sahá.
Zatouží se rozloučiti,
než povládne nad vodami,
než se svého žezla ujme,
rozloučiti s housličkami:
K šíji své je rychle vznese,
písničku z nich prostou loudí;
ve vzdálené dětství kraje
Ilja se svou písní bloudí.

Prostá píseň... Za večera
matka vždy mu zpívala ji...
v této písni její srdce
s veškerou se láskou tají.
Ztrne dvůr... Jak Ilja hraje
(úžas však teď ještě roste),
měkký hlas od břehů moře
připojil se k písni prosté.
A jak zazní – Ilja náhle
za srdce se chytne prudce,
jeho duše zmítána je
v nepoznané slastné muce.

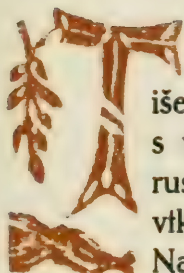
Zná ten hlas, jenž píseň zpívá,
Iljušky to hlas je něžný –
Iljušky, jež milejší mu
nade všechny mořské kněžny.
Zaklet těžkým kouzlem moře,
zapomněl až dosud na ni –
teprv teď byl osvobozen
sladkým čarem vzpomínání...

K údivu všech – Ilja rychle
korunu, plášť odhazuje –
po křišťálných schodech zámku
rychle k břehu vystupuje.
A než kněžna z mdlob se vzkřísí,
nad smysly se vrací vláda –
šťastný Ilja Iljušce své
do náručí padá... padá...

rychle k břehu vystupuje . . .

iše šumí modré moře,
s vlnami si slunce hraje,
rusé zlato něžných krajek
vtkává vlnek na pokraje.
Na dně moře kněžna zuří,
nejkrásnější mořská víla,
ze vzdoru teď hastrmana
za muže si namluvila.
Ode vsi však průvod prostý
ke chrámku teď ubírá se –
Ilja svoji svatbu slaví –
v plném štěstí, záři, kráse.
– – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – –

Tím však i má zkazka končí –
a co ještě zbývá říci?

By vám také, děti zlaté,
totéž štěstí svitlo lící.
Aby i vám dětství snění
tak se krásně vyplnilo –
aby vše, co k dobru slouží,
v životě vám štěstím bylo.
Aby k vám též sklonily se
po snech dětství doby slastné!
To je vše. Nuž žití vaše
budiž šťastné! Budiž šťastné!

I L J U Š K A

pohádka Q. M. Vyskočila

vyšla jako první svazek edice „Paprsky"

s dřevoryty a lepty akademického malíře Jiřího Bauera

v typografické úpravě Al. Štorka

Text vytiskl dvoubarevně na antickém papíře

typy Bernhard

V. Horák v Praze II., Soukenická 15

a lepty uměl. závod Tachygrafia,

Vinohrady,

Jungmannova třída 90

v 1000 číslovaných exemplářích,

z nichž tento má číslo

163

a vlastnoruční podpis

autorův